

Лисенко Любов Володимирівна

кандидат культурології, доцент кафедри мов

Національної музичної академії України

ім. П. Чайковського (м. Київ)

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сучасність ставить перед викладачем іноземної мови завдання не лише передати студентам знання про лексичний корпус іноземної мови або навчити граматично правильно збирати зі слів речення, але й допомогти їм мислити так, як це роблять *native speakers*. За словами автора праці про мовний менталітет Т. Радбіля, «мова виступає своєрідною операційною системою нашого мислення... Інакше кажучи, мова підказує (а підчас і тиранічно нав'язує) нам шлях в інтерпретації дійсності, вона – провідник в людському засвоєнні (засвоєнні і навіть при-своєнні) світу» [1, с. 20].

Англофон М. Твен, який досконало володів німецькою мовою, у своєму знаменитому есе «Ця жахлива німецька мова» [3] іронізував, чи навіть глузував над її складністю. Письменника дратували слова-композиції, синтаксис, відмінки і роди, які іноді не збігаються зі статтю. Але усі нарікання М. Твена втрачають свою актуальність у сприйнятті українців, адже в нашій мові є ті самі відмінки (їх навіть більше) і роди, які теж не завжди відповідають статі. Тому українським студентам не потрібно детально пояснювати і логічно обґрунтовувати функцію *Genetiv* або *Akkusativ* у реченні, натомість їм дуже важко збагнути, навіщо в англійській мові є така розгалужена система «часів» (зрозумілі нам *Present, Past i Future* мають незвичні для нас форми: *Continues, Indefinite, Perfect i Perfect Continues*). Коли в німецькій мові вибір між формами минулого часу *Perfekt i Präteritum* визначається лише тим, чи є це усним або письмовим мовленням, в англійській мові він залежить від інформації,

закладеної в самому повідомленні. Натомість у шведській мові, поруч із *Presens, Futurum, Preteritum, Perfekt* є часова форма, якої немає в дуже близькій до неї німецькій, але є в англійській. Йдеться про майбутнє в минулому – *Futurum Preteritum*, що дуже дивує студентів, які беруться вчити її за аналогією з першою. Для того, щоб український студент визначився, яка часова форма потрібна йому в тому чи іншому випадку, він має невпинно аналізувати усі нюанси і кореляції дії. Не менш цікава ситуація із доконаним і недоконаним видом дієслів в українській мові. Необхідність такої концетуалізації дії для німця є незрозумілою, адже йому дивно, як можна почати справу, робити її і врешті-решт не доробити/доконати. Міжмовна асиметрія простежується і у специфіці використання пасивного стану в слов'янських і германських мовах. Наприклад, в німецькій мові пасив є звичною і часто вживаною граматичною парадигмою, а в українській він звучить подекуди штучно і тому пасивні конструкції перекладають здебільшого активом.

Доречним буде згадати і дейксис, тобто займенникову вертикаль. Йдеться про те, як учасники діалогу номінують себе та інших, чи є в їхній мові ввічливі форми звернення. Наприклад, в англійській та шведській мовах немає вибору займенників другої особи однини. Англійці звертаються одне до одного виключно на *vi/Bi*, тобто *you/You*, в той час як шведи навпаки використовують номінацію *tu – du* до будь-якої однієї особи, окрім членів королівської родини. Але українці, звиклі до певної вікової та статусної ієрархії і відповідної дистантності, можуть почуватися некомфортно, говорячи *du* до всіх, без огляду на позамовний контекст. У німців система номінацій складніша за українську, тим більш за англійську, адже поруч із другою особою однини *du (tu)* є ще ввічлива форма третьої особи множини *Sie (Bu)*. Ми теж маємо цю форму, але вона у нас є другою особою множини, а не третьою, в той час, як у німців *Sie (Bu)* повністю збігається із *sie (вони)*, що можна дефініювати лише на письмі, або з контексту. Втім, наряду із ввічливою формою існує «проста», тобто *ihr*

(*vi*), але на відміну від *Sie (Bu)*, вона використовується лише у множені. І тому, як показує практика, українським студентам простіше використовувати *Sie* навіть там, де можна і слід говорити *ihr*.

З набагато серйознішими складнощами стикаються українські студенти при вивченні східних мов. До прикладу, японська мова не має одного незмінного займенника першої особи однини на кшталт: *я, I, ich, jag...* Замість нього є низка різних варіантів у відповідності до того, хто з ким спілкується. Найбільш загальне з них 私 (*vataaui*). Далі ідуть екзотичні: 僕 (*боку*), 俺 (*оре*), あたし (*аташі*), 内 (*учі*), こっち (*котчі*), 吾輩 (*vatahai*) та інші [2, с. 28]. Усі вони є номінаціями себе, але кожна має свої обумовленості. Попри такий широкий вибір, в Японії при звертанні до співбесідника взагалі не прийнято використовувати займенники. А дані лексеми не є особовими займенниками в тому ж розумінні, що в індоєвропейських мовах. Тому аналіз дейксису будь-якої мови дає багато матеріалу для дослідження мовного портрету її носіїв.

Щодо царини лексики, ситуація ускладнюється в рази. Постає питання неперекладності, концептуальних лакун, фразеологічних і стилістичних невідповідностей.

З огляду на вищенаведене, викладач іноземної мови має допомогти своїм студентам концептуалізувати думки засобами іншої, підчас дуже неподібної до рідної, мови, адже мова є не лише інструментом комунікації, але й способом кодувати і декодувати реалії навколишнього світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Радбиль Т. Б. Основы изучения языкового менталитета: Учебное пособие / 3-е изд. Москва: Флинта; Наука, 2013. 328 с.
2. Kondo D. *Crafting Selves: Power, Gender, and Discourses of Identity in a Japanese Workplace* / Dorinne K. Kondo. Chicago: University of Chicago Press, 1990. 346 p.

3. Twain M. The Awful German Language. In: A Tramp Abroad. New York and London: Harper and Brothers Publishers, 1879. P. 290-307.